

Юлія Білецька,
аспірантка кафедри цивільного
права і процесу Західноукраїнського
національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1576-6837>

СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

У статті досліджується правове регулювання страхування цивільно-правової відповідальності у Франції. Розглядаються основні положення Цивільного кодексу Франції та Французького кодексу страхування, що регулюють порядок укладення та виконання договорів страхування цивільно-правової відповідальності, а також умови виникнення страхових зобов'язань.

Досліджено диференціацію видів страхування цивільно-правової відповідальності за критеріями обов'язковості, об'єкта страхування, сфери діяльності та суб'єкта відповідальності. Розглянуто основні положення французького законодавства щодо регулювання різних видів страхування, таких як обов'язкове та добровільне. Акцентовано увагу на особливостях професійного страхування та страхування відповідальності власників транспортних засобів.

Особлива увага приділяється аналізу принципу «активації відповідальності» через вимогу потерпілої сторони, що є важливим елементом правової конструкції страхування відповідальності у французькому праві. Проаналізовано ризики зловживання страхуванням з боку винуватців, а також питання забезпечення достатності страхового покриття. Досвід Франції щодо правового регулювання страхування цивільно-правової відповідальності може бути корисним для вдосконалення національного законодавства України, що сприятиме зміцненню гарантій прав потерпілих та підвищенню ефективності механізмів відшкодування збитків.

Ключові слова: страхування, цивільно-правова відповідальність, шкода, професійне страхування, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності, добровільне страхування цивільно-правової відповідальності, страховий ризик.

Biletska Yu. Civil Liability Insurance Under French Legislation

Civil liability insurance in France is an important institution for the legal protection of victims, as it ensures compensation for damage regardless of the financial status of the perpetrator. However, the main issue remains ensuring effective protection of the victims' rights while maintaining a balance of interests between all parties, including preventing abuse by individuals who seek to avoid personal liability. Important challenges also include insufficient insurance coverage and exemptions from liability.

Overall, the analysis of civil liability insurance in France helps to identify both the strengths and problematic aspects of this institution, which is important for improving Ukraine's national legislation.

The issue of the legal structure of insurance has been the subject of numerous studies by foreign scholars, but research in this field remains relevant due to its complexity and the need to improve legal regulation.

The aim of this study is to analyze the legal regulation of civil liability insurance in France.

This article explores the legal regulation of civil liability insurance in France. It examines the main provisions of the French Civil Code and the French Insurance Code that govern the conclusion and execution of civil liability insurance contracts, as well as the conditions for the emergence of insurance obligations.

The differentiation of civil liability insurance types based on the criteria of mandatory nature, subject of insurance, field of activity, and liability subject is also explored. The article reviews the key provisions of French legislation regarding the regulation of various types of insurance, such as mandatory and voluntary insurance. Special attention is given to professional liability insurance and motor vehicle owners' liability insurance.

Particular focus is given to the analysis of the «activation of responsibility» principle through the victim's claim, which is an important element of the legal structure of liability insurance under French law. The risks of insurance abuse by perpetrators are analyzed, as well as the issue of ensuring sufficient insurance coverage. France's experience in regulating civil liability insurance may be useful for improving Ukraine's national legislation, which would strengthen the guarantees of victims' rights and increase the effectiveness of damage compensation mechanisms.

Keywords: *insurance, civil liability, damage, professional liability insurance, mandatory civil liability insurance, voluntary civil liability insurance, insurance risk.*

Постановка проблеми. На сьогодні страхування цивільно-правової відповідальності є одним із ключових елементів забезпечення правового захисту потерпілих у разі заподіяння шкоди. У Франції даний правовий інститут відіграє важливу роль у цивільному обороті, оскільки дозволяє гарантувати компенсацію збитків потерпілим незалежно від фінансового стану особи, яка спричинила шкоду.

Як і в Україні, основна проблема страхування цивільно-правової відповідальності у Франції полягає в забезпеченні ефективного захисту прав потерпілих при збереженні балансу інтересів між потерпілою стороною, винуватцем та страховою компанією. З одного боку, система страхування покликана гарантувати своєчасне та повне відшкодування збитків потерпілим, що є необхідною умовою соціальної справедливості та захисту прав громадян. Водночас існує ризик зловживання страхуванням з боку осіб, які заподіяли шкоду, коли винуватець прагне уникнути персональної відповідальності, перекладаючи тягар відшкодування на страховика. Крім того, додаткові труднощі виникають через неоднорідність правового регулювання договірної та деліктної відповідальності у самому французькому законодавстві.

Окрему проблему становить забезпечення достатності страхового покриття різних видів збитків. На практиці виникають випадки, коли страхові компанії відмовляються виплачувати компенсацію через недостатній страховий ліміт або ж через наявність обставин, що звільняють від відповідальності. Зокрема, це стосується випадків дії непереборної сили або коли вина потерпілого є очевидною та доведеною. Така ситуація створює ризики як для потерпілих, так і для винуватців, оскільки потерпілі можуть залишитися без відшкодування, а винуватці – зі значним фінансовим тягарем. Тому дослідження особливостей страхування цивільно-правової відповідальності у Франції є актуальним та важливим, оскільки дозволяє виявити як сильні сторони, так і проблемні аспекти правового регулювання даного інституту. Це, у свою чергу, сприятиме вдосконаленню національного законодавства України шляхом запозичення позитивного досвіду та уникнення помилок, властивих французькій моделі страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика страхування цивільно-правової відповідальності за законодавством Франції є предметом численних досліджень зарубіжних науковців. Дослідження у даній галузі охоплюють питання правової конструкції страхування відповідальності, правових наслідків форс-мажорних обставин, вплив вини потерпілого на звільнення від відповідальності, дослідження страхових ризиків та типології договорів страхування цивільно-правової відповідальності тощо. Зокрема, варто звернути увагу на праці Mariusz Frasz, Yannick Le Magueresse, Lakhani M., H. Heiss, Erik S. Knutsen, Cowell John та інших. Загалом, попри наявність окремих праць з проблем та особливостей нормативного регулювання страхування цивільно-правової відповідальності у Франції, досліджувана тема залишається актуальною, що і зумовлює необхідність подальших наукових пошуків у цій галузі з огляду передусім на її складність.

Метою дослідження є аналіз правового регулювання страхування цивільно-правової відповідальності у Франції.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Франції страхування цивільно-правової відповідальності (*responsabilité civile*) є ключовим елементом правової системи, що забезпечує відшкодування шкоди, заподіяної третім особам. Страхування відіграє важливу роль у системі цивільно-правової відповідальності, виступаючи як механізм, що дозволяє замінити особу, яка відповідає за відшкодування шкоди, на страхову компанію. Основною метою такого виду страхування є знизити фінансові ризики для осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності за завдану шкоду, шляхом перенесення цих ризиків на страхову компанію. Якщо ж страхування відсутнє або не охоплює відповідний вид шкоди, відповідальна особа повинна сама нести фінансові витрати, пов'язані із компенсацією завданої шкоди.

По своїй суті, правовідносини, що виникають із договору страхування цивільно-правової відповідальності є зобов'язальними, та ґрунтуються на положеннях цивільного законодавства щодо договору страхування [1, с. 49]. Тим не менше, страхування цивільно-правової відповідальності одночасно узгоджується з положеннями про відшкодування шкоди та нормами про зобов'язання [2].

Відповідно до положень Цивільного кодексу Франції (ЦК Франції), кожна особа несе відповідальність за шкоду, яку вона спричинила іншим через свою недбалість або необережність [3]. З огляду на це, ЦК Франції розрізняє два основних види цивільної відповідальності: договірна відповідальність (*responsabilité contractuelle*), яка виникає при невиконанні або неналежному виконанні зобов'язань за договором, та де-

ліктна (або позадоговірна) відповідальність (*responsabilité délictuelle*), яка стосується шкоди, заподіяної в умовах відсутності договірної зобов'язання між сторонами.

Ст. 1240 ЦК Франції встановлює правило, за яким «будь-яка дія людини, яка завдала шкоду іншій особі, зобов'язує того, хто через свою вину завдав шкоду, відшкодувати її» [3]. Дане положення підкреслює обов'язок кожної особи нести відповідальність за свої дії та їх наслідки.

Крім того, з ЦК Франції випливають також інші загальні принципи, що застосовуються до відповідальності, та можуть стосуватися відповідальності за шкоду, завдану з власної вини, необережності або недбалості (зокрема це статті 1240 та 1241 ЦК Франції) та за дії, вчинені неповнолітніми дітьми (ст. 1242 ЦК Франції) [3]. Так за законодавством Франції батьки несуть відповідальність за збитки, безпосередньо завдані їхніми дітьми, у тому випадку, коли вони здійснюють батьківські права та діти постійно проживають з ними, якщо не доведуть наявність випадку непереборної сили або вини потерпілого. Навіть довіряючи дітей третім особам (навчальним закладам, наприклад) батьки не звільняються від відповідальності.

Також ЦК Франції передбачає відповідальність за дії, вчинені домашніми працівниками (ст. 1242), наприклад, якщо доморобітниця або садівник чи доглядальниця за дітьми завдасть шкоди третім особам. Крім того, на підставі ч. 1 ст. 1242 ЦК Франції, особа несе відповідальність за шкоду, заподіяну предметами, які їй належать на праві власності або перебувають у користуванні на підставі договору оренди [3].

Водночас, особа може бути звільнена від відповідальності, якщо буде встановлено вину потерпілого або якщо подія, що спричинила шкоду, є випадком непереборної сили (непереборної та непередбачуваної події) [4]. Власне, також згідно з положеннями ст. 617 ЦК України, наявність форс-мажору звільняє від юридичної відповідальності за порушення зобов'язань, якщо таке порушення спричинене подіями, на які особа не мала впливу, що може бути підставою для звільнення страхової компанії від сплати страхових виплат за умови наявності прямого причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорними обставинами та невиконанням зобов'язань [5].

ЦК Франції також передбачає відповідальність за шкоду, завдану тваринами, яких особа утримує (ст. 1243 ЦК Франції). Проте відповідальність власника (утримувача) тварини виключається, якщо буде доведено, що виникненню шкоди сприяла вина потерпілого [3].

Ст. 1244 ЦК Франції передбачена відповідальність власника будівлі за шкоду, завдану її руйнуванням, якщо руйнування сталося внаслідок відсутності належного утримання або дефекту в будівництві (для прикладу, якщо збитки виникли через погане обслуговування або будівельний дефект будинку чи квартири) [3].

Встановлюючи дані правила, очевидно, що законодавець Франції прагне забезпечити справедливість та відповідальність за шкоду, заподіяну третім особам, створюючи систему, що покладає відповідальність на осіб, які спричинили збитки (навіть через дії своїх дітей, домашніх працівників або утримуваних тварин). За допомогою страхування цивільно-правової відповідальності відбувається перенесення обов'язку відшкодувати завдану шкоду на страхову компанію. Страхування в цьому випадку дозволяє особам, відповідальним за шкоду, уникнути фінансових втрат, покриваючи витрати на відшкодування збитків, зокрема, коли винуватець не може або не бажає самостійно компенсувати збитки потерпілому.

Окрім ЦК Франції, на особливу увагу також заслуговує Французький Кодекс страхування (*Code des assurances*), який є одним із основних нормативно-правових актів, що регулює страхову діяльність у Франції. Він містить комплексні положення, які визначають правила функціонування страхових компаній, умови укладання та виконання страхових договорів, а також встановлює вимоги до учасників страхового ринку. Даний Кодекс містить фундаментальні принципи та загальні положення, що регулюють страхову діяльність, визначає детальні правила та норми, необхідні для практичного застосування законодавчих положень, а також містить додаткові матеріали та специфічні положення, які доповнюють основні частини Кодексу.

ЦК Франції та Французький Кодекс страхування тісно взаємопов'язані між собою, оскільки норми цих двох кодексів доповнюють один одного у сфері регулювання цивільно-правової відповідальності та страхових зобов'язань. Так ст. L121-2 Кодексу страхування визначає, що «страховик несе відповідальність за збитки, завдані особі, за яких страхувальник несе цивільну відповідальність згідно зі статтею 1242 ЦК Франції, незалежно від характеру та тяжкості вини цих осіб» [6]. Дане положення прямо корелює зі ст. 1242 ЦК Франції, яка встановлює відповідальність особи за шкоду, завдану її дітьми, підлеглими або іншими особами, що знаходяться під її наглядом або контролем. Таким чином, у разі виникнення цивільно-правової відповідальності страхувальника, страховик зобов'язаний виплатити компенсацію потерпілій стороні незалежно від вини осіб, що завдали шкоди.

Кодекс страхування також містить окремі норми, які стосуються страхування відповідальності, встановлюючи основні принципи та вимоги щодо цього виду страхування. Зокрема, у французькому праві страхування цивільно-правової відповідальності регламентується положеннями Кодексу страхування, зокрема ст. L124-1, яка визначає основні умови виникнення обов'язку страховика здійснити страхову виплату. Ст. L124-1 Кодексу страхування встановлює, що «у страхуванні відповідальності страховик несе відповідальність лише в тому випадку, якщо після настання страхового випадку, передбаченого договором, потерпілою стороною висунуто вимогу до страхувальника у позасудовому або у судовому порядку» [6]. Таким чином, відповідальність страховика виникає лише в разі офіційного пред'явлення претензії з боку потерпілої особи.

Важливим аспектом ст. L124-1 є чітке закріплення принципу «активації відповідальності» через вимогу потерпілого. Така правова конструкція відповідає концепції страхової відповідальності, що орієнтована на захист інтересів потерпілих шляхом забезпечення можливості реалізації їх прав на відшкодування збитків. При цьому важливо враховувати, що страховик не несе відповідальності в разі відсутності вимоги або якщо вимога є необґрунтованою. Таким чином, страхувальник зобов'язаний не лише повідомити про настання страхового випадку, але й надати докази того, що потерпілий дійсно пред'явив вимогу про відшкодування збитків. Практична реалізація даної норми означає, що страхові компанії не зобов'язані здійснювати виплати автоматично після настання шкоди [7]. Такий підхід сприяє зменшенню випадків необґрунтованих вимог і захищає страхові компанії від зловживань. Тому норма ст. L124-1 Кодексу страхування Франції забезпечує баланс між інтересами потерпілої сторони та страховика, з одного боку, надаючи потерпілому можливість пред'явити претензію, а з іншого – створюючи механізм захисту від необґрунтованих вимог.

Загалом, французьке страхове законодавство побудоване на принципі, що страхувальник повинен повідомити про виникнення шкоди та заявити про це до страхової компанії. Проте сам факт настання страхового випадку не зумовлює автоматичного виникнення обов'язку страховика з відшкодування збитків. Лише пред'явлення претензії третьою стороною (потерпілим) активує механізм відповідальності страховика. Такий підхід зумовлений особливістю правової конструкції страхування відповідальності, яка спрямована не на компенсацію власних збитків страхувальника, а на захист його майнових інтересів у разі пред'явлення вимог з боку третіх осіб [8]. Отже, основним критерієм виникнення відповідальності страховика є наявність обґрунтованої вимоги потерпілої сторони, яка може бути висунута як у позасудовому (мирному) порядку, так і шляхом подання позову до суду.

Заслужує уваги також передбачений Розділом II книги I Кодексу страхування поділ на сфери, де страхування цивільної відповідальності є обов'язковим. Наприклад, автомобільне страхування (передбачає, що усі власники транспортних засобів зобов'язані мати поліс страхування цивільної відповідальності для покриття можливих збитків, заподіяних третім особам у разі дорожньо-транспортних пригод) та професійна діяльність (наприклад, деякі професії, такі як медичні працівники, юристи та будівельники, зобов'язані мати страхування професійної цивільної відповідальності для покриття ризиків, пов'язаних з їхньою діяльністю) [6]. Для приватних осіб страхування цивільної відповідальності включається до складу страхування житла, яке, зокрема, є обов'язковим для орендарів. Такий поліс покриває збитки, які застрахована особа або члени її сім'ї можуть ненавмисно заподіяти третім особам (наприклад, якщо дитина випадково розіб'є вікно сусіда, страхування покриє витрати на ремонт).

Крім того, у Франції добре розвинене добровільне страхування цивільно-правової відповідальності (*Assurance responsabilité civile facultative*), яке є важливою частиною національної системи соціального забезпечення, доповнюючи обов'язкове страхування. Добровільне страхування передбачає можливість для фізичних або юридичних осіб на добровільній основі укласти договір із страховими компаніями для покриття різноманітних ризиків. Добровільне страхування цивільно-правової відповідальності укладається за ініціативою страхувальника та надає додатковий захист у разі настання страхового випадку. Наприклад, страхування цивільно-правової відповідальності щодо житла (*Assurance responsabilité civile habitation*) передбачає захист від збитків, спричинених у житловому приміщенні та покриває збитки, які можуть бути завдані третім особам у межах житлового приміщення (наприклад, затоплення квартири, пожежа або випадкове пошкодження майна сусідів). Також Кодекс страхування передбачає особисте страхування цивільно-правової відповідальності (*Assurance responsabilité civile vie privée*), яке охоплює випадки заподіяння шкоди у побуті або поза професійною діяльністю. Даний вид страхування покриває збитки, які застрахована особа або члени її сім'ї можуть ненавмисно завдати третім особам у повсякденному житті [2].

Варто зауважити, що страхування цивільно-правової відповідальності у Франції має високий рівень диференціації залежно від характеру діяльності, об'єкта страхування та суб'єкта відповідальності. Так відповідно до положень Кодексу страхування та ЦК Франції, страхування цивільно-правової відповідальності можна класифікувати за декількома критеріями.

Залежно від критерію обов'язковості, страхування цивільно-правової відповідальності поділяється на: обов'язкове (передбачене законодавством і є умовою здійснення певних видів діяльності або володіння майном задля захисту третіх осіб від можливих збитків (страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів та професійне страхування для таких професій як лікарі, юристи, архітектори)) та добровільне страхування цивільно-правової відповідальності (укладається за ініціативою страхувальника та надає додатковий захист у разі настання страхового випадку (наприклад, страхування житла або особисте страхування)).

Залежно від об'єкта страхування, можна виокремити: страхування відповідальності у процесі здійснення професійної діяльності, страхування відповідальності власників транспортних засобів, страхування відповідальності у разі завдання шкоди орендованому житлу, страхування відповідальності забудовника у випадку наявності будівельних дефектів або конструктивних помилок, що виникли протягом 10 років після завершення будівництва тощо.

Залежно від сфери діяльності, можна виділити страхування цивільно-правової відповідальності у сфері: медицини (є обов'язковим для медичних працівників і покриває ризики, пов'язані з медичною практикою та регулюється ст. L1142-1 Кодексу громадського здоров'я (Code de la santé publique) [9]), трудових відносин (захищає роботодавця від претензій працівників або третіх осіб у разі нещасних випадків на виробництві або заподіяння шкоди працівниками під час виконання трудових обов'язків), власності на нерухомість (забезпечує покриття збитків, завданих третім особам у результаті реалізації права користування нерухомим майном) тощо.

Залежно від суб'єкта відповідальності: індивідуальна (покриває шкоду, завдану приватною особою (наприклад, шкода, заподіяна дітьми)) та корпоративна (застосовується до підприємств і організацій з метою покриття збитків, завданих третім особам у процесі здійснення господарської діяльності).

Завдяки такому різноманіттю видів страхування цивільно-правової відповідальності забезпечується комплексний захист фізичних та юридичних осіб від ризиків, пов'язаних із заподіянням шкоди третім особам. Видається, обов'язковість деяких видів страхування зумовлена суспільним інтересом у захисті потерпілих, тоді як добровільне страхування надає додаткові гарантії безпеки для застрахованих осіб. У свою чергу, Кодекс страхування та відповідні положення ЦК Франції забезпечують стабільність страхових правовідносин.

Також, особливу увагу варто звернути на французький підхід до визначення страхового ризику. У французькій правовій доктрині поняття «страховий ризик» (risque d'assurance) є фундаментальним елементом страхових відносин. Страховий ризик визначається як можливість настання певної випадкової події, яка може спричинити збитки, від яких особа бажає застрахуватися. Так французькі науковці розрізняють два основні аспекти поняття страхового ризику: ризик у контексті конкретного договору страхування (l'opération individuelle) та ризик як загальна характеристика страхової діяльності (l'opération d'assurance) [10]. У першому випадку мова йде про розуміння ризику як специфічної події або сукупності подій, передбачених у конкретному страховому контракті, на випадок яких здійснюється страхування. Така подія має бути випадковою та ймовірною, що є ключовими характеристиками страхового ризику. У другому випадку ризик розуміється як ширше поняття, яке охоплює оцінку ймовірності настання певних подій та пов'язаних з ними витрат на ліквідацію наслідків страхових випадків. У цьому контексті ризик розглядається як об'єкт управління для страховика, що включає аналіз статистичних даних, актуальні розрахунки та встановлення страхових премій.

Важливо підкреслити, що для визнання події страховим ризиком вона повинна відповідати певним критеріям: бути випадковою, ймовірною, незалежною від волі страхувальника та мати потенціал спричинити збитки [11]. Дані характеристики дозволяють страховикам оцінювати та приймати ризики, встановлювати відповідні страхові премії та забезпечувати фінансову стабільність страхових операцій.

Таким чином, французький підхід до визначення страхового ризику базується на комплексному аналізі як індивідуальних характеристик конкретних подій, так і загальних принципах управління ризиками в страхуванні.

Висновки. Підводячи підсумок, варто зауважити, що французьке страхування цивільно-правової відповідальності є важливим елементом правової системи, який забезпечує відшкодування шкоди, завданої

третім особам. ЦК Франції встановлює загальне правило, за яким кожна особа відповідає за шкоду, завдану іншим особам через недбалість або необережність. Залежно від обставин, цивільна відповідальність може бути договірною або деліктною. Договірна відповідальність настає у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань за договором, а деліктна відповідальність – у разі заподіяння шкоди за умови відсутності договірної зобов'язання між сторонами. Також передбачено відповідальність батьків за дії неповнолітніх дітей, відповідальність за дії домашніх працівників, утримуваних тварин та пошкодження майна. Крім того, ЦК Франції передбачає можливість звільнення від відповідальності у випадку доведення вини потерпілого або дії обставин непереборної сили.

Детальне правове регулювання страхової діяльності у Франції здійснюється на підставі Кодексу страхування, який встановлює умови укладання та виконання страхових договорів. Він тісно пов'язаний із ЦК, оскільки норми обох кодексів взаємно доповнюють одна одну у питаннях регулювання цивільно-правової відповідальності. Кодекс страхування передбачає, що відповідальність страховика активується лише в разі офіційного пред'явлення претензії потерпілої сторони. Такий механізм дозволяє уникнути зловживань і забезпечує баланс між інтересами потерпілого та страховика. Також, законодавство передбачає як обов'язкове, так і добровільне страхування цивільно-правової відповідальності. Обов'язкове страхування застосовується в певних сферах, таких як автомобільне страхування або професійна діяльність, тоді як добровільне страхування дозволяє фізичним і юридичним особам додатково захистити себе від ризиків завдання шкоди третім особам.

Список використаних джерел

1. Никифорок В. М. Договір страхування відповідальності. Чернівці: Рута, 2002. 248 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2939/Monografija.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 30.01.2025).
2. Mariusz Fras. Contemporary European Normative Tendencies Regarding the Essence and Typology of Insurance Contracts. *Liverpool Law Review*. 2019. № 40. P. 131–148. URL: <https://doi.org/10.1007/s10991-019-09232-0> (дата звернення: 30.01.2025).
3. *Code civil des Français: édition originale et seule officielle*. Paris, Imprimerie de la République, An XII (1804). URL: https://www.assemblee-nationale.fr/evenements/code-civil-1804-1.asp?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.01.2025).
4. Yannick Le Magueresse. Des comportements fautifs du créancier et de la victime en droit des obligations. Chapitre I. Les comportements fautifs comme force majeure. *Presses universitaires d'Aix-Marseille*. URL: <https://books.openedition.org/puam/1517> (дата звернення: 30.01.2025).
5. Мачуська І. Б., Кондратенко К. Правове регулювання страхових відносин в умовах воєнного стану дія форс-мажорних обставин. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 110-114. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282204> (дата звернення: 30.01.2025).
6. Code des assurances. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006073984/LEGISSTA000006157248/?anchor=LEGIARTI000006792606#LEGIARTI000006792606 (дата звернення: 30.01.2025).
7. Lakhan, M., H. Heiss. 2010. An optional instrument for European insurance contract law. *Utrecht Journal of International and European Law* 2010, vol. 71, part 27. URL: Lakhan and Heiss- Article - Issue 71 (website final).indd (дата звернення: 02.02.2025).
8. Erik S Knutsen. Fortuity Clauses in Liability Insurance: Solving Coverage Dilemmas for Intentional and Criminal Conduct. (2011) 37:1. *Queen's LJ*. URL: <https://journal.queenslaw.ca/sites/qljwww/files/Issues/Vol%2037/3.%20Knutsen.pdf> (дата звернення: 02.02.2025).
9. Code de la santé publique. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072665/ (дата звернення: 02.02.2025).
10. Mayaux, C.F.L. 2011. Le rôle de l'aléa dans le contrat d'assurance. In: Les grandes questions du droit des assurances. *Mayaux C.f. L*, Paris. URL: Le Code civil, l'aléa, le contrat d'assurance. Libres propos sur l'abrogation de l'article 1964 du Code civil (дата звернення: 02.02.2025).
11. Cowell John. The Civil Liability of Suppliers of Services within the European Communities and Its Impact on Liability Risk and Insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance. Issues and Practice*, vol. 16, no. 61, 1991, pp. 475–92. *JSTOR*. URL: <http://www.jstor.org/stable/41952088> (дата звернення: 02.02.2025).

References

1. Nykyforak V. M. (2002). *Dohovir strakhuvannia vidpovidalnosti [Liability insurance contract]*. Chernivtsi: Ruta, 248. Retrieved from <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2939/Monografija.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
2. Mariusz, Frasz (2019). Contemporary European Normative Tendencies Regarding the Essence and Typology of Insurance Contracts. *Liverpool Law Review*, 40, 131–148. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10991-019-09232-0> [in English].
3. *Code civil des Français: édition originale et seule officielle. Paris, Imprimerie de la République, An XII (1804)*. Retrieved from https://www.assemblee-nationale.fr/evenements/code-civil-1804-1.asp?utm_source=chatgpt.com [in French].
4. Yannick, Le Magueresse. Des comportements fautifs du créancier et de la victime en droit des obligations. Chapitre I. Les comportements fautifs comme force majeure. *Presses universitaires d'Aix-Marseille*. Retrieved from <https://books.openedition.org/puam/1517> [in French].
5. Machuska I. B. & Kondratenko K. (2023). Pravove rehuliuвання strakhovykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu diia fors-mazhornykh obstavyn [Legal regulation of insurance relations under martial law and the impact of force majeure circumstances]. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo» - Electronic scientific publication «Analytical and Comparative Jurisprudence»*, 2, 110-114. Retrieved from <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282204> [in Ukrainian].
6. *Code des assurances*. Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006073984/LEGISCTA000006157248/?anchor=LEGIARTI000006792606#LEGIARTI000006792606 [in French].
7. Lakhan, M., H. Heiss. (2010). An optional instrument for European insurance contract law. *Utrecht Journal of International and European Law*, 71, part 27. URL: Lakhan and Heiss- Article - Issue 71 (website final). indd [in English].
8. Erik, S Knutsen. (2011). *Fortuity Clauses in Liability Insurance: Solving Coverage Dilemmas for Intentional and Criminal Conduct*, 37:1 *Queen's LJ*. Retrieved from <https://journal.queenslaw.ca/sites/qljwww/files/Issues/Vol%2037/3.%20Knutsen.pdf> [in English].
9. Code de la santé publique Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072665/ [in French].
10. Mayaux, C.F.L. (2011). Le rôle de l'aléa dans le contrat d'assurance. In: Les grandes questions du droit des assurances. *Mayaux C.f. L*, Paris. Le Code civil, l'aléa, le contrat d'assurance. Libres propos sur l'abrogation de l'article 1964 du Code civil [in French].
11. Cowell John. (1991). The Civil Liability of Suppliers of Services within the European Communities and Its Impact on Liability Risk and Insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance. Issues and Practice*, 16, no. 61, 475–92. *JSTOR*. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/41952088> [in English].

Стаття надійшла до редакції 04.03.2025